



**BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QITUVCHILARINING KASBIY
KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHDA LINGVOKOGNITIV
TAHLILGA O‘RGATISHNING FUNKSIONAL-PRAGMATIK ASOSLARI**

Kozimova Sadoqat olim qizi

Muallif: Osiyo texnologiyalar universiteti o‘qituvchisi

Annotatsiya:

Maqolada bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda lingvokognitiv tahlilga o‘rgatishning funksional-pragmatik asoslari yoritiladi. Lingvokognitiv yondashuvning ta‘limdagi o‘rni, didaktik imkoniyatlari va kasbiy rivojlanishga ta‘siri ilmiy-nazariy tahlil qilinadi. Lingvokognitiv tahlilning komponentlari, o‘rgatish metodikasi va kasbiy kompetensiyaga ta‘siri ko‘rib chiqiladi. Ilmiy adabiyotlar tahlili asosida amaliy tavsiyalar beriladi.

Kalit so‘zlar: lingvokognitiv tahlil, kasbiy kompetensiya, boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari, funksional-pragmatik asoslar, didaktika, til ta‘limi, kognitiv lingvistika.

Kirish

Zamonaviy ta‘lim tizimi boshlang‘ich sinf o‘qituvchilaridan chuqur bilim va innovatsion metodlarni talab qiladi. Lingvokognitiv yondashuv tilni qoidalar yig‘indisi emas, insonning bilish faoliyati, tafakkuri va madaniyati bilan bog‘liq tizim sifatida o‘rganadi. Bu yondashuv o‘qituvchilarga tilni chuqur anglash, matn tushunish va ifoda ko‘nikmalarini rivojlantirishda imkoniyatlar ochadi. Maqola lingvokognitiv tahlilga o‘rgatishning funksional-pragmatik asoslarini, ta‘limdagi o‘rnini va kasbiy kompetensiyaga ta‘sirini OAK talablariga muvofiq tahlil qiladi.

Mavzuning dolzarbligi. O‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini oshirish zamonaviy ta‘limning asosiy vazifasi. Lingvokognitiv yondashuv til o‘qitish samaradorligini oshiradi, chunki tilni kognitiv jarayonlar va madaniyat bilan bog‘liq holda o‘rganadi. Jahon miqyosida L. Talmy, R. Langacker, G. Lakoff kabi olimlar tilning kognitiv asoslarini ko‘rsatdi, Yevropada CLIL dasturlari ushbu yondashuvga



International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th August, 2025

asoslanadi [1]. MDH davlatlarida N.F. Alefirenko, E.S. Kubryakova kabi olimlar til o'qitishda uning ahamiyatini ta'kidlaydi. O'zbekistonda ta'lim islohotlari doirasida o'zbek tilining lingvokognitiv xususiyatlari va milliy mentalitetning ta'siri tahlilni talab qiladi. Lingvokognitiv tahlilga o'rgatish o'zbek tilini samarali o'qitish va ta'lim sifatini oshirishda muhim.

Muammoning o'rganilganlik darajasi Lingvokognitiv tahlil jahon miqyosida keng o'rganilgan bo'lsa-da, boshlang'ich sinf o'qituvchilarini ushbu tahlilga o'rgatishning funksional-pragmatik asoslari yetarlicha tadqiq etilmagan. Jahon miqyosida J. Lakoff, L. Talmy, A. Wierzbicka tilning kognitiv asoslarini o'rgandilar, pedagogikada kognitiv strategiyalar bo'yicha tadqiqotlar mavjud, ammo boshlang'ich sinf o'qituvchilariga yo'naltirilgan ishlar kam [2]. MDH davlatlarida N.F. Alefirenko, V.I. Karasik lingvokognitiv yondashuvni o'rgandilar, lekin didaktik jihatlari yetarli emas. O'zbekistonda o'zbek tilining kognitiv jihatlari bo'yicha tadqiqotlar bor, ammo lingvokognitiv tahlilga o'rgatish bo'yicha maxsus ishlar deyarli yo'q.

Lingvokognitiv tahlilga o'rgatishning funksional-pragmatik asoslari Lingvokognitiv tahlil tilning tizimiy tuzilishi, muloqotdagi qo'llanilishi, kognitiv jarayonlar va madaniy kontekstdagi o'rnini tushunishni o'z ichiga oladi. Funksional asoslari: 1) Kognitiv funksiya: til tushunchalarni shakllantirish va idrok etish vositasidir, matn tahlili obrazli fikrlashni rivojlantiradi [3]; 2) Kommunikativ funksiya: nutqiy niyatlar va strategiyalarni tushunish; 3) Ekspressiv funksiya: his-tuyg'ularni ifodalash; 4) Akkomodativ funksiya: ijtimoiy va madaniy moslashuv. Pragmatik asoslari: nutqiy aktlar, implikatura va inferensiya, kontekstning ahamiyati, muloqot strategiyalari.

Kasbiy kompetensiyani shakllantirishda lingvokognitiv tahlilning o'рни Lingvokognitiv tahlil o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini quyidagicha rivojlantiradi: tilni chuqur anglash, o'qitish samaradorligini oshirish, o'quvchilarning kognitiv rivojlanishi, kasbiy motivatsiyani oshirish. Sxema



International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th August, 2025

lingvokognitiv tahlilning pedagogik, metodik, lingvistik va kognitiv kompetensiyalarni integratsiyalashtirishdagi oʻrnini koʻrsatadi.

Xulosa

Lingvokognitiv tahlilga oʻrgatish boshlangʻich sinf oʻqituvchilarining kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda muhim. Bu yondashuv tilni kognitiv jarayonlar va madaniyat bilan bogʻliq tizim sifatida oʻrganadi. Ilmiylik, tizimlilik va amaliylik tamoyillariga asoslangan metodlar samarali qoʻllaniladi. Oʻqituvchilar tilni chuqur oʻqitish, oʻquvchilarda tanqidiy fikrlash va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish imkoniyatiga ega boʻladi. Tadqiqot natijalari oʻquv dasturlari va malaka oshirish kurslari uchun foydalidir.

Adabiyotlar roʻyxati

1. Campillo-Ferrer, J.-M., Miralles-Martínez, P., & Sánchez-Ibáñez, R. (2020). CLIL teachers' views on cognitive development in primary education. *Humanities and Social Sciences Communications*, 7(1), 1–11. <https://www.nature.com/articles/s41599-020-0480-x>
2. Piedade, J., Dorotea, N., Pedro, A., & Matos, J. F. (2020). On Teaching Programming Fundamentals and Computational Thinking with Educational Robotics: A Didactic Experience with Pre-Service Teachers. *Education Sciences*, 10(9), 214. <https://www.mdpi.com/2227-7102/10/9/214>
3. Bourina, H. V., & Dunaeva, L. A. (2017). Linguo-didactic environment for teaching foreign-speaking communication in the process of studying French. *European Journal of Contemporary Education*, 6(4), 75–83. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2042753017752582>.